

משה פדרי משנה
ק"א פירושים

משניות עמדת שלמה

סדר זרעים - חלק א

ברכות • פאה

עם כל המפרשים כפי שנדפסו בהוצאת ראם - וילנא

מסודרים מחדש במהדורה מאירת עינים בהגהה מדויקת
ותוספת רבבות מראי מקומות, פיסוק, קיטוע והדגשות

עם ליקוטי מפרשים, ראשונים ואחרונים המובאים על הדף ובסוף הכרך
ועוד הוספות חדשות רבות כמובא בשער השני

תורה אור השלם - ביאור הלע"זים

לשון המשנה מנוקד

מהדורת ריעדער

עיה"ק ירושלם ת"ו ה'תשע"ט

יוצא לאור ע"י "אוצר הספר"

מפעל המשניות השלם

עם ק"א פירושים

ואלו הן צוות העורכים החשובים
אשר יגעו, עמלו וטרחו במפעל הגדול הזה

יו"ר ומנהל המפעל:
הרב עמרם רוטמן

עורך אחראי:
הרב דוד וינברג

עורך ראשי:
הרב רפאל אלתר יהודה הרשור

חברי המערכת והעורכים:

הרב גד חסידה	הרב יהודה קלצקי
הרב מרדכי כהן	הרב משה רוטמן
הרב מנחם מינצברג	הרב יעקב לויפר
הרב אלי' צינוירט	הרב מתתיהו הוכברגר
הרב פנחס גבירץ	הרב יצחק לינדר
הרב חיים רוטמן	הרב יוסף רוטשטיין
הרב ישראל אשר רוטמן	הרב אליעזר קאופמן
הרב נתן צבי גולדשטוף	הרב משולם כהן
הרב חיים הוכברגר	הרב מנחם רוזנטל
הרב מנחם מנדל וקסלר	הרב יעקב קנפלר
ליווי וניסוח: הרב שאול יצחק קלאר	

דבר הספר

ברוך הנותן ליעף כח ולאין אונים עצמה ירבה שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה, לעמוד בפתחו של המפעל הגדול והאדיר הזה, של ההדרת ששת סדרי המשנה ברוב פאר והדר ובשלמות, ובהוספות רבות של ביאורים ופירושים מתורת רבותינו הראשונים והאחרונים, ובחסדי שמים זכינו אחרי יגיעה עצומה וקשה של הרבה שנים ומאמצים כבירים, לעמוד עתה בשערי המשניות המהודרות היוצאים לאור ברוב פאר והדר ולברך על המוגמר.

ברגשי גיל ושמחה ורעדה מודים אנו לה' על שהגיענו עד הלום, ומתחננים אנו בתפילה ובקשה שה' יהיה בעזרינו ואל יצא מכשול מתחת ידינו, ושיתקבלו הששה סדרי משנה המושלמים ברוב חביבות וישכנו באהלי שם, ירבו הלומדים וההוגים בהם ותרבה הדעת לשמחת לב כולנו, והיה זה שכרינו.

הן אמנם כי ספרי הששה סדרי משנה, נדפסו במשך כל השנים ועד היום בהרבה מהדורות ובאופנים שונים, וכל מהדורה מתהדרת בהוספות משלה, ויש בזה מה שאין בזה, וגם בשנים האחרונות נדפסו פה בא"י כמה מהדורות חדשות שסידרו מחדש את כל הפירושים כמו שהם באותיות חדשות, וחלקם הוסיפו הוספות שונות, אבל דא עקא שבכל המהדורות הנ"ל לא נעשו הדברים עדיין בשלמות הראויה, דהיינו בהעמדת כל דבר במקומו הנכון, ובתיקון כל המגרעות שהיו נחלת המהדורות הישנות, וכמעשה זה כן מעשה זה להעתיק מן הישן אל החדש מבלי להשלים ולתקן את עשרות אלפי מראי המקומות שציינו אליהם המפרשים, ומבלי שטרחו לפענח את אלפי ראשי התיבות הקשים שהופיעו במפרשי המשנה, ובחסרון הפיסוק והקיטוע, שפעמים רבות הדבר כמעט הכרחי להבנת עומק הפשט, ועוד כהנה וכהנה דברים שנעדרו לצערנו בכל המהדורות המתחדשות האלו.

שנים רבות קיננה המחשבה בתוכנו שהגיע הזמן לההדיר את כל המשניות מחדש ובהשלמות כל החסרונות הנ"ל, וכן בהוספת הרבה מהמפרשים היסודיים מרבותינו הראשונים והאחרונים, שעליהם בנו המפרשים הבאים אחריהם את דבריהם, וכן לצרף כל המפרשים שנדפסו במהדורות השונות אל מקום אחד, עד שאחרי הרבה מחשבות ותוכניות וברוב סייעתא דשמיא, זכינו למצוא איש כלבבנו להיות עמנו בעצה אחת, יחדיו יצאנו אל הדרך הקשה והבלתי סלולה, לההדיר מחדש את כל המפרשים הקיימים בספרי המשניות ולהוסיף עליהם עוד כהנה וכהנה מבלי לחסוך כל מאמץ ויגיעה, הלא הוא האבר"ך כפשוטו וכמשמעו, איש אשר רוח בו אשר ידיו רב לו בהרבה מפעלי תורה וחסד, טוב ומטיב ולבו פתוח כאולם לכל דבר שבקדושה הרב עמרם רוטמן שליט"א, אשר אילולא הוא לא הגענו עד הלום, והמפעל הגדול נזקף לזכותו בהיותו

הנחשון הגדול אשר ברוב חביבותו ועיסוקו בההדרת ספרי הקודש, לקח על עצמו את העול הגדול של ההדרת המשניות באופן המושלם ביותר, והשקיע במפעל הכביר דמים תרתי משמע במשך כל שנות מלאכת הההדרה הרבות, בדאגתו לכל פרט ופרט כקטן כגדול בכל המובנים ממש. מעומק לבנו נאחל לו את ברכתנו כי ברכת ה' תלווהו בכל מעשי ידיו לו ולב"ב החשובים שיחי, ויזכה לראות רוב ברכה בעמלו מתוך הרחבת הדעת אושר בריאות עדי עד.

נבוא בזאת לתאר את מלאכת הקודש ולהקיף את כל השינויים וההוספות הרבות שנוספו במהדורה זו, ומה גם אשר אף במהלך העבודה הגדולה והעצומה הזאת נתבררו לנו דברים הרבה, ונוספו חידושים והוספות ששולבו גם הם בספרי המשניות לתועלת הלומדים וההוגים, ולא חסכנו כל מאמץ כדי להשלים את מלאכתנו באופן הנאה והמושלם ביותר כאשר עיניכם תחזינה מישרים.

נפרט בזה אפוא בקצרה את מעלות מהדורת המשנה שלפנינו.

א. כל פנים המשניות והמפרשים נערכו ונסדרו מחדש באותיות מאירות עיניים ונוחות ללימוד, והוגהו היטב בהגה"ה אחר הגה"ה עפ"י דפוסים ישנים וכת"י, ע"י מגיהים תלמידי חכמים, מומחים וידועי שם.

ב. פנים המשניות נוקדו ע"פ כללי הניקוד, וכל המפרשים הקיימים שנדפסו עד כה, עברו הגהה יסודית ביותר לפי דפוסים הראשונים הישנים המוסמכים ביותר, ועל פיהם תוקנו אלפי שגיאות וטעויות.

ג. בכל המפרשים הקיימים כמו הר"ע מברטנורא, תוספות יום טוב, מלאכת שלמה, תפארת ישראל, והגהות רבי עקיבא איגר וכו', שובצו עשרות אלפי מראי מקומות, פוסקו הדברים לפי צורך הענין וקוטעו הקטעים הארוכים, הודגשו כל דיבורי המתחיל, נפתחו עשרות אלפי ראשי תיבות הקשים, והוכנסו פסיקים ונקודות לפי הצורך להקל את הבנת הדברים.

ד. חידוש גדול נוסף, שהוספנו בכותרות הפרקים גם את סימון האות של המשנה, המקל מאד במקום בהם המשנה מתפרסת על פני מספר עמודים, ויהי" בזה בעז"ה תועלת רב ללומדים.

ה. בפירוש המפורסם תוספות יום טוב, הכנסנו מעלה חשובה וגדולה, בהדגשת כל המובאות המתייחסות לדברי הרע"ב, באשר הוא מביא מלשונו הרבה מאוד, כדי להוסיף על דבריו ולבארם או כדי להשיג אליהן. ובהוספה זו ניתנה האות לכך שהוא בא ממש כפירוש משלים לפי הרע"ב, ויחדיו יהיו תמים להשלים זה את זה [ועי' מש"כ התוס' יו"ט בהקדמתו].

ו. עוד ראינו לתועלת גדולה ועצומה לעשות תיקון שלא יתבלבלו הלומדים, להדפיס את פירוש הרע"ב באותיות מרובעות, ופירוש התוספות יו"ט באותיות רש"י.

ז. בפירוש הידוע **תפארת ישראל** נוסף חידוש עצום שיהיה בעז"ה לתועלת מרובה, והוא הכנסת הדיבור המתחיל בתוך דבריו, בעוד שעד היום היה רק ציון של אות על מה יסבו הדברים, והרבה פעמים הקשה הדבר מאוד על ההבנה, וביגיעה ובזהירות גדולה הוכנסו הציטוטים הנכונים לפני כל קטע [וגם השארנו את ציון האות בפנים המשנה לתועלת הלומדים שרגילים בזה], וכמו כן הפכנו הרבה פעמים את הנקודות הרבות שהיו באמצע הטקסט, לפסיקים, לפי הענין.

ח. אור חדש וגדול נוסף בתורת רבינו הגר"א, שבסייעתא דשמיא גדולה זכינו להוסיף כמה מאות קטעים חדשים בפירושו על המשניות מתוך כתבי יד מוסמכים ומהימנים ובשילוב הספר **מאורות הגר"א**, וכן הוספנו הרבה תיקונים מכת"י בחלקי הביאור שנדפס עד היום, ובעז"ה יהיה לאור גדול ללומדים והוגים בדבריו. התודה והברכה לידידינו הרה"ג ר' דוד אהרון סופר שליט"א שעל ידו זכינו במתנה טובה זו.

וכן ביאור שנות אליהו לסדר זרעים, ואליהו רבה לסדר טהרות, נערכו ונסדרו מחדש, ובהוספת פנים המשניות, ונדפסו בסוף כל משניות.

ט. זכינו להשיג ולהוסיף כמאתיים קטעים חדשים מתוך כת"י חדש לרבינו הגה"ק רבי עקיבא איגר, ותוקנו ונוספו הרבה תיקונים לחיבור הקיים עפ"י כת"י, ונקרא בשמו **רעק"א השלם**, והדברים מאירים באור חדש ובהיר בעז"ה. התודה והברכה לידידינו הרה"ג ר' דוד אהרון סופר שליט"א שעל ידו זכינו במתנה טובה זו.

כמו"כ הוכנס ציון אות באופן הניכר באותיות הגרע"א במקום שאליו מתייחסות הערותיו, ושלא כמו שהיה עד היום שצוין רק בסימון עיגול, שהקשה מאוד בחיפוש מקומו על הלומדים.

י. השקענו עבודה גדולה ויסודית בציור כל הציורים וההמחשות במקומות הנצרכים, בעריכתו של הרב מנחם מנדל וקסלר שליט"א, אשר ניצח על המלאכה באופן יסודי, להוסיף בכל מקום הנצרך את התרשים והציור המתאים, במטרה להקל על הלומדים ולהמחיש את הדברים הטעונים בירור והמחשה.

העושים במלאכת הציור והאיורים הם:

הר' שי קוונץ הי"ו, אשר אייר את התמונות הממוחשבות במס' חולין.

הר' יעקב קנפלאר הי"ו, אשר שירטט את התמונות והדוגמאות במס' מידות ועוד.

הר' שלום זהבי הי"ו וה"ה לרנר שהשלימו הרבה מן התמונות והשרטוטים שבאו בסוף כרכי המשניות.

וכאן המקום להודות ולהכיר טובה להאי גברא יקרא אשר שמו נודע בשערים מגדולי מרביצי התורה בדורינו הרה"ג ר' חיים דוד קובלסקי שליט"א, אשר נעזרנו רבות בחיבורי ה'מאורות' שהוציא לאור, ועל כך יבורך משמי מרוח

ברכה מיוחדת לקדם מעלת כבוד הגאון הרב משה אליעזר פאזען שליט"א מהעיר לאנדאן הברירה, אשר הואיל ברוב טובו לאפשר לנו את הוספת חיבוריו הנפלאים והיקרים, שהתקבלו בכל תפוצות ישראל, ובשמים ייקבנו 'תבנית כלים' עמ"ס כלים ו'תבנית אהלות' עמ"ס אהלות, ובהם שרטוטים ודוגמאות, ציורים והמחשות, בכל מקום הטעון בירור במסכתות אלו, במהדורה חדשה זו שורטטו מחדש הציורים ברוב פאר והדר.

יא. בכל הכרכים נוספו חידושים גדולים ומפרשים מרבותינו הראשונים, שהם היסוד לכל מפרשי המשנה הקיימים. בראש ובראשונה פירוש רש"י, שנלקט ונעתק מפירושו על הש"ס, וכידוע שכל המפרשים ובראשם הרע"ב בנו יסוד פירושם על פי דבריו, ועתה הוא לפנינו פרוש כשמלה למען יאירו הדברים לעיני המעיינים, ויוכלו לעמוד על עומק הפשט במקורו, וגם בזה נעשתה ב"ה עריכה מקיפה ומושלמת להתאים כל דבר למקומו הראוי והנכון.

יב. לראשונה נוסף בסוף כל כרך משניות חיבור בשם ביאורי ופירושי הראשונים, והוא ליקוט מרבותינו הראשונים ז"ל מתוך חיבוריהם שעל הש"ס והתורה ועוד, והם: תוספות, תוספות הרא"ש, רמב"ן, רשב"א, ריטב"א, תוספות רי"ד, (כל הג' מהדורות), חידושי הר"ן, הר"ן על הר"ף, יד רמ"ה, (סנהדרין - ב"ב) ר"י מיגאש, (נזיקין) המאירי, שיטה מקובצת, (נשים נזיקין וקדשים), ועוד ראשונים רבים, וכן לקטנו משו"ת רבותינו הראשונים שיש בתוכם הרבה ביאורים על המשנה, כפי שפורטו בשער למשניות.

יג. בסדרי זרעים - טהרות נוסף חידוש גדול מאד שעד הנה לא היה, והוא פירושם של רבותינו הראשונים הר"ש - הרא"ש שעד כה נדפסו רק בגמ', והם היסוד לכל פירושי האחרונים על המשניות, ובסדר זרעים נוסף גם פירוש הר"י בן מלכי צדק, ובסדר טהרות נוסף גם פירוש מהר"ם מרוטנבורג מוגה ומתוקן ע"פ כת"י שנערך ע"י הרה"ג המפורסם ר' יאיר גולדשטוף שליט"א שנתן לנו את פרי עבודתו בשמחה ובחפץ לב, וזכות הרבים תלוי בו. ובאו לכאן לראשונה משולבים ביחד עם המשניות, ובעיבוד מחודש עפ"י כת"י והגהות רבינו בצלאל אשכנזי בעל השיטה מקובצת, עד שפנים חדשות לגמרי באו לכאן, והוספנו פנים המשניות בפנים מנוקד משולב מסביב בכל הפירושים האלו, ובאים בסוף כל מסכת.

יד. בסדרי זרעים וטהרות ובמס' סנהדרין ובמס' אבות הוספנו על הדף את פירוש המשניות להרמב"ם, המתורגם מחדש מתוך כת"י ע"י המומחה הגדול הגרע"ק שליט"א, בשילוב הערותיו וצינויו הנפלאים, וכידוע גודל התועלת מהתרגום הזה שבו הוארו הרבה דברים קשים מאוד בהבנת הרמב"ם, שנתקשו בהם המפרשים, [וזה בנוסף לתרגום הישן המקובל של הרמב"ם שבאו בסוף כנ"ל בסעיף י"ג], וכמו"כ כידוע שלרמב"ם היה הרבה פעמים נוסח שונה במשניות ועפ"י חיבר את פירושו, וע"כ הכנסנו בתחילת כל משנה את נוסח הרמב"ם, ועי"ז יובנו ויאירו הדברים.

טו. במסכת אבות נוסף לראשונה על הדף פירושו הנפלא של רבינו יונה מעובד מחדש.

טז. במסכת קנים נדפס פירושו הנפלא והמפורסם של הג"ר צבי גוטמכר בנו של הג"ר אלי גוטמכר

מגריידיץ קן מפורשת בעיבוד מחדש עם הציורים מחדש. וכמו"כ נדפסו כל הראשונים על מסכת קנים מסודרים ומשולבים יחד.

יז. עוד חידוש הוספנו על הדף ליקוטי פירוש רבינו בעל הערוך על סדר המשניות שנלקטו מספרו, שכידוע גודל מעלתו בביאורי המילים הקשות, אשר עליו סמכו כל הבאים אחריו.

יח. פתחנו צוהר חדש במדור תורה אור השלם, בו הבאנו בכ"מ ציטוט הפסוקים המובאים במשנה ובכל המפרשים רק בחלקם, ולהבנת הדברים בבהירות הבאנו את כל הפסוק בשלמותו, כדוגמת התורה אור שנדפסו בשסי"ם החדשים בשנים האחרונות.

יט. חידוש גדול שבא זה לראשונה במהדורה זו הוא הדפסת תורת רבותינו האחרונים מפרשי המשנה במקובץ, כאשר אספנו את כל המפרשים וההגהות שנדפסו בסוף המשניות זעיר פה וזעיר שם בלי שום סדר, ועתה השלמנו את החסר ואספנו את כולם לפונדק אחד מסודרים לפי סדר המשניות, אחד אחרי השני לפי סדר המפרשים, ובשמו נקרא ילקוט מפרשי המשנה, וכולם הוגהו והושלמו ממקורם, בהכנסת כל המ"מ פיסוק וקיטוע, ובכתורות העמודים צוינו הפרקים והמשניות.

כ. בסדר זרעים זכינו לאור נפלא והוא פירושו הגדול של בעל החזון נחום רבינו אליעזר נחום, שנדפס לראשונה מכת"י על כל סדר זרעים ע"י הרה"ג ר' שבתי רוזנטל שליט"א, ובשמחה וטוב לבב מסרו לנו להכניסו במהדורתנו המפוארת, הספר בשלמותו שולב בילקוט מפרשי המשנה.

כא. כל הציונים וההערות שבאו בדפוסים הקודמים מתחת למפרשים הרע"ב והתוס' יו"ט ועוד או בצידי הדף, באו במהדורתנו בגליון, ונקרא בשם ציונים והערות עם ציון אות בפנים.

כב. הקפדה גדולה הקפדנו ככל האפשר שכל המפרשים השייכים למשנה שבאותו עמוד – יתחילו באותו עמוד, ולא יברחו אל עמודים אחרים כפי שנעשה במהדורות אחרות, ועי"ז נאבדו הרבה חידושים מהלומדים, שלא תמיד מצאו הקשר בין המפרשים למשנה עליה מסובים דבריהם.

כג. בנוסף לזאת חידשנו דבר גדול וצירפנו ספרים חשובים מאד שהיו נדירים ביותר, מגדולי רבותינו האחרונים על סדר המשניות, ושילבנום בתוך המפרשים הנ"ל לפי הסדר, וכל הנ"ל מעובדים ומפוסקים עם כל המ"מ כדרך הנ"ל. ושובצו בקובץ מפרשי המשנה הנ"ל כפי שפורטו במפורט בשער הראשי.

כד. הוספנו מדור חדש של ביאור הלעזים מכל המפרשים, שבו תורגמו במומחיות גדולה כל הלעזים לשפה המובנת ע"י ת"ח מומחה גדול הרה"ג ר' יוסף רוטשטיין שליט"א.

כה. כמו כן קבצנו את כל ההקדמות מכל המחברים שנדפסו במקומות שונים, והכנסנו כל אחד במקומו הראוי, מסודר ומעובד עם כל המעלות.

כו. כל המובאות והקונטרסים מהתפארת ישראל כגון 'קופת הרוכלים' 'יבקש דעת' באו בעיבוד מחדש עם כותרות העניינים ושער נפרד.

כז. ככלל, השקענו הרבה מחשבה בעיצוב האותיות ותכנון העמודים, כדי שיהיו נוחים ונעימים לעין הלומדים, וכמו"כ שערים נפרדים לכל משניות ולכל קונטרס, וינעם ויקל הלימוד במשניות שלפנינו.

וזאת למודעי! נוסח המשניות שלקחנו כיסוד ועליו בנינו את כל הבנין, הם המשניות הידועים בשם ע"ג פירושים שנדפס לראשונה בוילנא ע"י האלמנה והאחים ראם, ומאז נתקבל המשניות הזה בכלל ישראל, ונדפסו ממנו עשרות מהדורות בכל מיני אופנים.

במהדורתנו הנוכחית הדפסנו כל מה שנדפס שם, בתוספת המעלות המפורטות למעלה, וכשנוספו עליהם כל המפרשים והחיבורים מרביתנו הראשונים והאחרונים הנ"ל, עלה המספר והגיע לכדי מאה ואחד, ועל שם זה קראנו שמו משניות ק"א פירושים, וניתן בזה להמליץ מה שאמרו חז"ל (חגיגה ט ע"ב) אינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה ואחד...

כאן המקום להודות לצוות העורכים והעוסקים במלאכה שעשו את מלאכתם במסירות רבה, חבר תלמידי חכמים גדולים הבקיאים באומנתם וותיקים במלאכתם, שהשקיעו כל עצמם כוחם ואונם במשך כמה שנים בלימוד המשניות והמפרשים והגהתם ועריכתם, וב"ה ראו ברכה בעמלם וגדלו והצליחו וגם עשו פרי.

הברכה והתודה הגדולה היא לעומד בראש המערכת הרה"ג רבי רפאל א. יהודה הרשלר שליט"א שעליו היה עול המעמסה הגדולה והכבדה הזאת, ויגע וטרח בעשר אצבעותיו ודקדק בכל פרט ופרט במסירות ובנאמנות, ולא חסך מאונו וכוחו יומם ולילה למען יצאו הדברים בשלמות, אשרי לו ואשרי חלקו.

כמו כן התודה והברכה להרה"ג ר' גד חסידה שליט"א שערך כמה חלקים ברוב מומחיותו. וכן לרבנים הת"ח החשובים ששמותיהם פורטו בראש הספר, יתברכו כולם מן השמים, וזכות רבותינו בעלי מפרשי המשנה יגן עליהם בכל מילי דמיטב.

כן חייבים אנו להביע תודה מיוחדת לצוות הטכני של המומחים, שאילולי מסירותם ודביקותם במטרה ברוב חביבות ונאמנות לא היינו מגיעים עד הלום, הלא הם העומד בראש הרב מרדכי כהן שליט"א, והעומד לצדו הרב מנחם מינצברג שליט"א, והעוזרים ומסייעים על ידם הרב אלי צינוירט שליט"א, הרב משה נחום רוטמן שליט"א, הרב משולם כהן שליט"א, הרב ישראל פרקל שליט"א, הרב אליעזר קאופמן שליט"א.

